

## Ο ΓΚΑΙΤΕ Η Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

(Συνέχεια)

Ὁ Γκαϊτε ὑπῆρξε ὁ φιλόσοφος αὐτῆς τῆς πολλαπλότητας· ἐκατόχερος, μάγρυντο μάτι λύγκα, ἱκανὸς καὶ τυχερὸς στὸ νὰ ἀντιβγαίνει μὲ τὴν κατακυλούμενη αὐτὴ ποικιλία τῶν γεγονότων καὶ ἐπιστημῶν, καί, μὲ τὴν εὐκολογισιὰ τοῦ πνεύματός του, στὸ νὰ διαθέτει μὲ εὐκολία μάντρίκιον νοῦ, δίχως νὰ τὰ χάνει μπροστὰ στὴν ποικιλία τῶν ἐξωτερικῶν πασαλειμάτων τῆς συνθήκης μὲ τὴν ὁποία ἡ ζωὴ εἶχε ἀλειφτεῖ, τοῦ ἦταν εὐκολο μὲ τὴν δευδέρκειά του νὰ τὰ διαπερνᾷ, καὶ νὰ τραβᾷ τὴ δύναμή του ἀπὸ τὴ φύσιν μὲ τὴν ὁποία ζοῦσε σὲ τέλεια ἐπικοινωνία.

Ἐκεῖνο ποῦ παραξενεύει ἐπίσης εἶναι, ὅτι ζοῦσε σὲ μιὰ μικρὴ πόλιν, σὲνα μικρὸ κράτος, σὲνα ἡττημένο κράτος, καὶ σὲποχὴ ὅπου ἡ Γερμανία δὲν ἔπαιξε τέτοιο προεξάρχοντα ρόλο στὶς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου ὥστε νὰ φουσκώνει τὸ στήθος τῶν γειτῶν τῆς μὲ κάποια μητροπολιτικὴ ὑπερηφάνεια, τέτοια ποῦ μπορούσε νὰ ἐμψυχώσῃ ἓνα Γαλλικὸ ἢ ἓνα Ἑγγλέζικο, ἢ ὅπως ἄλλοτε ἓνα Ρωμαϊκὸ ἢ Ἀττικὸ πνεῦμα. Καὶ μολαταῦτα, κανένα ἔχνος ἐπαρχιώτικου περιορισμοῦ δὲν ὑπάρχει στὴ μοῦσα του. Δὲν εἶναι χρεώστης τῆς θέσης του, ἀλλὰ γεννήθηκε μελεῦθερο κι ἐξεταστικὸ πνεῦμα.

Ἡ Ἑλένη, ἡ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ Φάουστ, εἶναι μιὰ φιλοσοφία τῆς λογοτεχνίας βαλμένη σὲ ποίηση· τὸ ἔργο ἐνὸς ποῦ βρῆκε τὸν ἑαυτό του κύριο τῶν ἱστοριῶν, μυθολογιῶν, φιλοσοφιῶν, ἐπιστημῶν κι ἐθνικῶν λογοτεχνιῶν, μὲ τὸν ἐγκυκλοπαιδικὸ τρόπο ποῦ ἡ μοντέρνα ἐrudition, μὲ τὴ διεθνή τῆς ἐπικοινωνία ὅλων τῶν πληθυσμῶν τῆς γῆς, ἐρευνᾷ μέσα στὰ Ἰνδιάνικα, κι ὅλες τὶς γιγάντιες τέχνες, γεωλογία, χημεῖα, ἀστρονομία· καὶ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ βασίλεια λαμβάνει ἓναν κάποιο ἀέρινο καὶ ποιητικὸ χαρακτήρα, ὡς ἐκ τοῦ πλήθους. Ἀντικρῦζει κανεὶς τὸν βασιλέα μὲ σεβασμό· μὰ ἂν τοῦ τύχει νὰ βρεθεῖ σὲνα συ-

νέδριο βασιληάδων, τὸ μάι του θὰ ξεθαρρευτεῖ καὶ θὰ λυτρωθεῖ ἀπ τὶς ἰδιορρυθμίες τοῦ καθενός. Ἡ Ἑλένη δὲν εἶναι ἄγρια θαυμαστὰ τραγούδια, ἀλλὰ καλοδουλεμένες φόρμες στὶς ὁποῖες ὁ ποιητὴς ἐμπιστεψέτω τὰ πορίσματα ὀγκόντων χρόνων παρατήρησης. Αὐτὴ ἡ σκεπτικὴ καὶ κριτικὴ σοφία κάμνει τὸ ποίημα πιὸ σωστὰ λουλοῦδι τοῦ καιροῦ αὐτοῦ. Χρονολογεῖται μόνο του. Καὶ μολαταῦτα, εἶναι ποιητὴς—ποιητὴς τῆς πιὸ περήφανης δάφνης ὅλων τῶν συγχρόνων του, καὶ κάτω ἀπ τὴν πληγὴ αὐτὴ τῶν μικροσκοπίων γιατί φαίνεται πὼς βλέπει ἀπὸ κάθε πόρο τοῦ δέρματός του πὼς τονίζει τὴν ἄρρα μὲ σθένος καὶ χάρη ἥρωα.

Τὸ θαυμαστὸ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, εἶναι τὸ ἀψηλό του πνεῦμα. Στὸ χωνευτῆρι τοῦ λογικοῦ αὐτουνοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ περασμένη κι ἡ παρούσα ἐποχὴ, κι οἱ θρησκείες των, τὰ πολιτικά, κι οἱ τρόποι τοῦ νὰ σκέπτεσαι, ἀναλύονται σὲ ἀρχέτυπα καὶ ἰδέες. Τί καινούργιες μυθολογίες ταξιθεύουν μέσα στὸ κεφάλι του! Οἱ Ἕλληνες ἔλεγαν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τράβηξε μπροστὰ ὥς πὺν ἔφτασε τὸ χάος· ὁ Γκαίτε ἔφτασε ὥς ἐκεῖ μόνις προχτές· ἓνα βῆμα πιὸ πέρα ἀκόμα, διακινδύνεψε, κι ἔφερε πίσω τὸν ἑαυτὸ του σῶο καὶ γερό.

Μιὰ καρδιοεμφυχώτρα ἐλευθερία ὑπάρχει στὸ θεωρητικὸ παίξιμο τοῦ λογισμοῦ του (speculation). Ὁ ἀπέραντος ὀρίζοντας στὸν ὁποῖο μᾶς ταξιδεύει, δανεῖζει τὸ μεγαλεῖο του ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ εὐτελεῖ, καὶ ἀπὸ τὰ ζητήματα συνθήκης καὶ ἀνάγκης, σὰ νᾶταν σεμνὲς καὶ γιορτάσιμες παραστάσεις. Ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ αἵωνα του. Ἄν τὸ τάδε εἶχε μαθευτεῖ, κι εἶχε γίνει, ἀπ τὸν πληθυσμὸ συμπαγὲς ὀργανισμός, καὶ αὐλακία μερῶν—μιὰ μεγάλῃ ἐξερευνητικὴ ἀποστολὴ πὺν συσσωρεύει μιὰ πληθώρα γεγονότων καὶ καρπῶν πάρα πολὺ γρήγορα γιὰ νὰ εἶχαν μπορέσει ὁποιοιδήποτε ἴσαμε τώρα ὑπάρχοντες σοφοὶ νὰ ταξινομήσουν, — τὸ μυαλὸ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶχεν ἀπλόχωρα δωμάτια γιὰ τὸ μοῖρασμα ὅλων. Εἶχε μιὰ δύναμη νὰ ἐνώνει ξανὰ τὰ χωρισμένα ἄτομα σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τους. Ἐντυσε τὴ μοντέρνα μας ὑπαρξὴ μὲ ποίηση. Ἀνάμεσα ἀπ τὴ μικρότητα καὶ τὴ λεπτομέρεια, ξέχωσε τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς, τὸν πολυμήχανο ἀρχαῖο Πρωτέα, πὺν φωλιάζει κοντά δίπλα μας, κι ἔδειξε ὅτι ἡ χοντράδα κι ἡ πεζότητα πὺν ἀπο-

δίνουμε στην ἐποχή μας εἶναι μοναχὰ μιὰ ἄλλη ἀπ' τὶς μάσκες του :

« Ἡ ἀληθινὴ του ἀνάληψη εἶναι παρουσία του σὲ μεταμόρφωση » : μόλις ἔβγαλε τὴν χαρούμενη στολή του, γιὰ νὰ φορέσει τὸ φόρεμα τῆς κούρασης, καὶ δὲν εἶναι οὔτε κατ' ἰδέα λιγώτερο ζωηρὸς ἢ πλούσιος στὸ Λίβερπουλ ἢ τὴ Χάγη, παρὰ ἄλλοτε στὴ Ρώμη ἢ τὴν Ἀντιόχεια.

Τὸν γύρεψε στὶς δημόσιες πλατεῖες καὶ τοὺς κύριους δρόμους, στὶς λεωφόρους καὶ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ μὲς στὸ γερὸ βασιλείο τῆς ρουτίνας καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἔδειξε τὴν παραχωμένη δαιμόνια δύναμη: ὅτι δηλ. στὶς πράξεις τῆς ρουτίνας γνέθεται μιὰ κλωστή μυθολογίας καὶ μύθου : κι αὐτό, ξεψαχνίζοντας τὴ γεννεαλογία κάθε ἐφαρμογῆς καὶ συνηθείας, κάθε θεσπίσματος, ἐργαλείου, καὶ μέσου, πίσω ὡς τὴν πηγὴ του μὲς στὴν ὑφὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶχε μιὰ μεγάλη ἀνυπομονησίαν γιὰ τὴ συμπερασματολογία καὶ τὴ ρητορεία. « Ἐχω ἀρκετὲς δικές μου εἰκασίες· μιὰ κι ἓνας ἄνθρωπος γράφει ἓνα βιβλίο, ὡς ἐκθέσει μόνο ὅ,τι ξέρει. » Ὁ Γκαῖτε γράφει μὲ τὸν πιὸ ἀπλὸ καὶ λιτὸ τρόπο, παραλείποντας τὰ πολλὰ καὶ παραπανήσια, ἀπ' ὅτι ἔχει νὰ γράφει, καὶ πάντα βάζοντας ἓνα πράγμα γιὰ κάθε λέξη. Ἐξήγησε τὴν διαφορά μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ μοντέρνου πνεύματος καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ μοντέρνας τέχνης. Ὁρίσε τὴν τέχνη, τὸ σκοπὸ της καὶ τοὺς νόμους της. Εἶπε τὰ καλύτερα πράγματα γιὰ τὴ φύση ποὺ εἰπώθηκαν ποτέ.

Καταπιάνεται τὴν φύση ὅπως οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, ὅπως οἱ ἑπτὰ σοφοί—καί, μόποι αὐτὴν ὅποτε χασοῦρα Γαλλικοῦ διαμελισμοῦ καὶ ταξινόμησης, μᾶς μένει ἡ ποίηση κι ἡ ἀνθρωπότητα· κι ἔχουν κι αὐτὲς κάποια ντοκτρικὴ ἐπιδεδξιότητι. Τὰ μάτια εἶναι καλλίτερα, ἐν γένει, ἀπὸ τὰ τηλεσκόπια ἢ τὰ μικροσκόπια. Μέσον τῆς σπάνιας προσαρμογῆς τοῦ νοῦ του στὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀπλότητα, πρόσφερε κλειδί γιὰ πολλὰ τῆς φύσης μέρη.

(Ξακολουθεῖ)

Μετάφραση ἀπὸ τ' Ἀγγλικά

ΑΛ. ΜΟΥΖΑΚΙΤΗ